

Research Paper

David Griffin's Challenge to Some Traditional Theists in Explaining Natural Evil

Yadollah Rostami ^{*1} , Mansour Nasiri²

¹ Assistant professor department of Islamic philosophy and theology, Payame Noor university, Tehran, Iran.

² Associate Professor department of philosophy of Religion College Farabi, university of Tehran. Qom. Iran.
nasirimansour@ut.ac.ir

[10.22080/jre.2023.24518.1166](https://doi.org/10.22080/jre.2023.24518.1166)**Received:**

November 8, 2022

Accepted:

January 23, 2023

Available online:

March 15, 2023

Keywords:

David Griffin, traditional theists, the problem of evil, the world of nature, God's intervention.

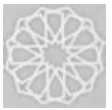
Abstract

In this article, Griffin's conflict with traditional theists in the explanation of natural evil is discussed. Traditional theists, (Griffin considers theists who believe in the absolute power of God, secondly, believe that the power of beings is the result of God's granting them power, and thirdly, believe in the creation of the world out of nothing) as traditional.) This is how they explain that, first, they are caused by the descent of an angel or demonic power. Secondly, the existence of this villain is an integral part of the natural world with its governing laws. Thirdly, their existence is necessary for the development of moral and spiritual virtues for humans. David Griffin, the philosopher of dynamic religion, although sometimes attributes natural evil to satanic power in a different way, and even considers the evil of this world to be the product of the inherent laws of this world, but his conflict with traditional theists is over the doctrine of God's absolute power, why God has This attribute has not created the world in such a way that there is less pain and suffering in it and intervened in order to achieve this. In other words, why doesn't God exercise his omnipotence in uprooting the terrible evil.

*Corresponding Author: Yadollah Rostami

Address: Assistant professor of philosophy payame Nor University.Tehran.Iran

Email: rostami17@pnu.ac.ir

Extended abstract

1. Introduction

In the philosophy of religion and theology, the problem of evil refers to the incompatibility between God, who has the attributes of absolute power and goodness, and the evil reality that exists in many ways in the universe; it is about why evil is seen in abundance in a world that is in the control of an almighty and purely benevolent God and if God is unable to root out the wicked or he does not want to destroy them. In this study, the arguments of David Griffin, one of the philosophers of contemporary religion, with some philosophers such as Alvin Plantinga, William Hasker, and David Basinger in the explanation of natural evil (evil caused by non-human factors), such as earthquakes, floods, storms, and many deadly diseases and viruses) are discussed.

2. Research method

The research method used in this study is the explanation and analysis of Griffin's challenge with some traditional theists.

3. Research findings

In the first part of this study's findings, the description of Griffin's point of view against traditional theists (Griffin calls the philosophers who believe in God's absolute power to explain evil, traditionalists) is discussed. Some of them attribute the origin of natural evil to fallen angels. Plantinga claims that there is no evidence to reject the belief that natural evil is caused by the activities of free beings (Plantinga, 1974: 195). Griffin considers this opinion to be the result of naivety; he also accepts the evil, but with the interpretation that he considers it a form of creativity. From another point of view, some traditional theists believe that the possibility of natural evil is part of the natural laws governing the world (Hasker, 2008: 122). In rejecting

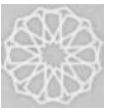
this view, Griffin points out that Almighty God should have set the laws in such a way that terrible evil would not result from it (Griffin, 1991: 20). Traditional theists consider the evil that results from natural order as a necessary component of the overall good and the creation of moral virtues in humans. Griffin, on the other hand, believes that some terrible evils not only do not lead to the development of moral virtues but also bring doubts about the existence of God and his benevolence (Griffin, 2002: 220) and God may intervene to prevent this evil. Griffin's point of view in justifying natural evil is that all creatures, both large and small, have an inherent majesty through which they defy God's will and power (Griffin, 1981: 111). The second part of this research's findings criticizes Griffin's view. Griffin considers Plantinga's view of the angels' descent unreasonable. In his answer, it can be said that reasonableness is a relative matter and a theory may be reasonable in the opinion of other people. In response to Griffin's criticism of traditional theists, whose Almighty God should have regulated the natural laws in such a way that no terrible evil would result from it, it must be said that if the rules were different, we would witness a more terrifying evil, and maybe God has a valid reason for prescribing them to which we do not have access with our limited knowledge. Regarding Griffin's accusation that God does not intervene, Hasker believed that repeated intervention negates the purposes of creation (Hasker 2000a: 203). Of course, Griffin does not believe in frequent intervention, but in his opinion, God should have prevented the terrible evil that is not beneficial to mankind. On the other hand, traditional theists consider Griffin's claim to be merely an appeal to people's psychological reactions (Hasker b, 2000:230).

4. Conclusion

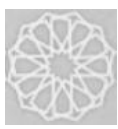
In justifying the problem of natural evil, traditional theists were more concerned with a kind of logical passage, in the sense that their concern was to explain the natural condition in such a way that the power of God is not doubted, and they tried to explain the pain and suffering caused by the terrible evil, to which humans respond by believing in God's wisdom and his absolute knowledge. Moreover, traditional theists emphasized the limitations of human knowledge. Although Griffin himself does not believe in God's power as the only possible and absolute power in the world, because he thinks that power in the world is shared and all beings

in the world benefit from that power and God cannot take that power either, he uses a polemical method to debate with traditional theists, that is, he reminds them that the God you believe in, who has the attribute of absolute power, does not use his own power to prevent the terrible and senseless evil of the world, which has no good for mankind. It seems that Griffin is more interested in a kind of psychological transition to the problem of evil because he defers the diagnosis of the horror of evil and the necessity of God's intervention in preventing their occurrence to the normal understanding of human beings and what is going on in the psyche of suffering people.

Resources

- Griffin, D. R. (1981). Creation of chaos and the problem Evil. *Encountering Evil: live options in theodicy*. Edited by Davis, S. John Knox press.
- Griffin, D. R. (1991). *Evil Revisited*. State university of New York press.
- Griffin, D. R. (2000). Traditional Free Will Theodicy and Process Theodicy: Hasker's Claim for Parity. *Process Studies*, 29(2), 209-226.
- Hasker, W. (2000). "Bitten to Death by Ducks": A Reply to Griffin. *Process Studies*, 29(2), 227-232.
- Hasker, W. (2000). The problem of evil in process theism and classical free will theism. *Process Studies*, 29(2), 194-208.
- Hasker, W. (2008). *The triumph of God over evil: Theodicy for a world of suffering*. InterVarsity Press.
- Plantinga, A. (1974). *The Nature of Necessity*. Oxford: Clarendon Press.

علمی

چالش دیوید گریفین با بعضی از خداباوران سنتی در تبیین شر طبیعی

یداله رستمی*^{ID}، منصور نصیری^۲^۱ استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.^۲ منصور نصیری، دانشیار گروه فلسفه دین، دانشکده‌گان فارابی دانشگاه تهران. قم. ایران. nasirimansour@ut.ac.ir[10.22080/jre.2023.24518.1166](https://doi.org/10.22080/jre.2023.24518.1166)

چکیده

در این نوشته به چالش دیوید گریفین با بعضی از خداباوران سنتی متعلق به جهان مسیحیت، یعنی خداباورانی که اولاً به قدرت مطلق خداوند قائل هستند، ثانیاً قدرت موجودات را حاصل اعطای قدرت خداوند به آنها می‌دانند، ثالثاً، به خلق از عدم جهان باور دارند، در تبیین شرور طبیعی پرداخته می‌شود. این خداباوران مسأله شر طبیعی را این‌گونه تبیین می‌کنند که اولاً آنها ناشی از هیوط فرشته یا قدرت شیطانی هستند. ثانیاً وجود این شرور جزء لاینفک جهان طبیعی با قوانین حاکم بر آن است. ثالثاً وجود آنها لازمه رشد فضایل اخلاقی و معنوی برای انسان‌ها است. دیوید گریفین فیلسوف دین پویشی، هرچند گاهی شرور طبیعی را البته به شیوه‌ای متفاوت به قدرت شیطانی نسبت می‌دهد و حتی شرور این عالم را فرآورده قوانین ذاتی این جهان می‌داند، اما نزاع او با خداباوران سنتی بر سر آموزه قدرت مطلق خدا است که چرا خدا دارای این صفت، جهان را به‌گونه‌ای نیافریده است که درد و رنج در آن کمتر باشد و به‌منظور تحقق این امر مداخله کند. به‌عبارتی چرا خداوند قدرت مطلق خود را در ریشه‌کن کردن شرور هولناک، اعمال نمی‌کند. مهم‌ترین نقد بر دیدگاه گریفین این است که اولاً او صرفاً توجیه پویشی خود را کافی می‌داند و به‌نوعی بر پذیرش آن تأکید می‌کند. ثانیاً پاسخ به مسأله شرور طبیعی را به حالات روان‌شناختی انسان‌ها فرو می‌کاهد.

تاریخ دریافت:

۱۷ آبان ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۳ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۲۴ اسفند ۱۴۰۱

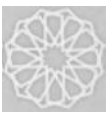
کلیدواژه‌ها:

دیوید گریفین، خداباوران سنتی، مسأله شر، جهان طبیعت، مداخله خداوند.

* نویسنده مسئول: یداله رستمی

ایمیل: rostami17@pnu.ac.ir

آدرس: استادیار گروه فلسفه دانشگاه پیام نور، تهران. ایران

۱ مقدمه

در فلسفه دین و الهیات، مسأله شر به ناسازگاری بین باور به خدای خیرخواه و قادر مطلق، از يك طرف و واقعیت فراگیر شر مخصوصاً شرور هولناک و بی‌وجه از طرف دیگر، اشاره دارد. بر این اساس، می‌توان پرسید چرا خدای قادر مطلق و خیر محض، شر را آن هم در حد فراوانی، مجاز می‌شمارد. به عبارت دیگر، اگر چنین خدایی وجود دارد، او کجا است؟ چرا در بحث توقف شرور، حداقل بدترین آنها، مداخله نمی‌کند؟ انسان‌های حساس و فکور هنگامی که کثرت شرور را در اطراف جهان و در گذر تاریخ مشاهده می‌کنند، ممکن است به این نتیجه برسند که خداوند مانند مالک غایب است. به نظر آنها غیبت خداوند در مواجهه با شرور و درد و رنج‌های جهان، دال بر عدم وجود اوست.

در واقع، دنیا گرفتار شر است، شری که واقعی و تهدیدآمیز است و در همه جا وجود دارد. این مسأله باعث می‌شود که بسیاری از فلاسفه دچار شك شوند و حتی حقیقت خداآوری را مورد سؤال قرار دهند و آن را انکار کنند. وایتهد در جمله مشهوری می‌گوید: «تمام عقاید دینی مانند کشتی هستند که بر اثر صخره مسأله شر شکسته شده‌اند.» (Whitehead, 1926: 140). به نظر می‌رسد این مسأله به‌طور جدی باورهای متدینان را به چالش می‌کشد.

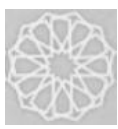
مسأله شر معمولاً به شر اخلاقی، شری که عامل و سبب آن انسان است ظلم، قتل، تبعیض و شر طبیعی، شری که نتیجه طبیعت یا عوامل غیرانسانی است تقسیم می‌شود. شرور طبیعی مانند سیل، زلزله، قحطی، خشکسالی و مهم‌تر از همه، انواع بیماری‌های مهلك جسمی و روانی که بیمارستان‌های پر از بیمار، گواه چنین پدیده‌ای است. دیوید گریفین، در چالش با خداپاوران سنتی، معتقد است که نظریه آنها در تبیین شرور طبیعی مبنی بر این که خدا قادر مطلق است ولی بنا به دلایلی در جهت ممانعت از شرور مداخله نمی‌کند، قابل دفاع

نیست. گریفین معتقد است برای حل مسأله شر، باید قدرت مطلق خداوند را مجدداً تعریف کرد. این که قدرت خدا، ضرورتاً ترغیبی و انگیزاننده است نه کنترل‌کننده. او قدرت خداوند را بزرگ‌ترین قدرت ممکن می‌داند به این معنا که خداوند دارای تمام قدرتی است که برای یک موجود ممکن است اما داشتن چنین قدرتی، مستلزم کنترل یک‌جانبه موجودات یا ایجاد اوضاعی که فاقد شر طبیعی باشد، نیست. طبق دیدگاه گریفین، امکان شر در ویژگی‌های متافیزیکی موجودات ریشه دارد. آنچه در هر موجود واقعی، ذاتی است این است که دارای نوعی از قدرت است که هیچ موجودی حتی خداوند نمی‌تواند آن را کنترل کند. به عبارتی از آنجایی که هر موجودی دارای قدرت خود تعیین بخشی است، از لحاظ متافیزیکی غیرممکن است که خداوند جهانی فاقد شر ایجاد کند. اما این که آیا خداوند علت شرور طبیعی است و حتی اگر علت آنها نباشد، چرا آنها را تجویز می‌کند، محور اصلی نزاع گریفین با این خداپاوران سنتی است.

بخش نخست: توصیف دیدگاه گریفین در برابر خداآوری سنتی

۱. نظریه هبوط فرشته

این دیدگاه یا نظریه قدرت‌های شیطانی، موضعی است که اخیراً توسط آلوین پلانتینگا به آن پرداخته شده است. به نظر او کاملاً ممکن است که شرور طبیعی، ناشی از انتخاب و فعالیت موجودات غیرانسانی دارای اراده آزاد یعنی فرشتگان هبوط کرده یا شیاطین باشد. او بر این عقیده است که شاهی بر رد این باور که شرور طبیعی، ناشی از فعالیت‌های موجودات آزاد است، وجود ندارد (Plantinga, 1974: 195). به عبارت دیگر، او معتقد است که هیچ قرینه‌ای که نظریه قدرت‌های شیطانی را نادرست تلقی کند، وجود ندارد. در اینجا مسأله این نیست که این دیدگاه به دلیل آن که نادرستی آن اثبات نشده است، درست است، بلکه نکته این است که این تلقی ضرورتاً نادرست نیست. در واقع پلانتینگا

می‌بخشند و دست به نوآفرینی می‌زنند و از سوی دیگر، بر رویدادها و موجودات دیگر تأثیر می‌گذارند (Griffin 1991: 22) و شیطان هم از این ویژگی مستثنی نیست.

گریفین، شیطان را به دو روش مختلف توصیف می‌کند. اول اینکه به نظر می‌رسد شیطان نوعی مخلوق است و در مخالفت با اهداف خداوند است و وسیله‌ای مخرب محسوب می‌شود. طبق دیدگاه تکاملی گریفین درباره تاریخ، این موجود، مادامی که موجودات دارای قدرت ذاتی کافی وجود دارند که شدیداً علیه اراده خالق عمل می‌کنند و دارای قدرت مؤثر برای تخریب شدید هستند، می‌تواند ظهور کند (Griffin, 1991: 32).

از این نظر، شیطان، در واقع دیرآیندی به این دنیای واقعی است به این معنا که قبل از ظهور انسان‌ها بر روی زمین وجود نداشته است. این بدان معنا است که قدرت شیطانی مخلوق خداوند است، اگرچه خداوند مستقیماً آن را ایجاد نکرده است اما پیش‌زمینه آن را با آفریدن انسان‌ها که قدرت ذاتی منحصر به خود دارند، آفریده است (Griffin, 2017: 143). شیطان، در توصیف دوم، به آغاز جهان برمی‌گردد که شبیه قدرت کیهانی در جهت شر است که در یک برخورد و ناسازگاری شدید و زیان‌بخش با خدا قرار دارد. طبق این روش، شیطان تجلی یک قدرت ازلی است (Griffin, 2017: 143). توصیف اول گریفین بی‌شبهت به خداپاوران سنتی نیست.

۳. قواعد ذاتی در جهان مادی

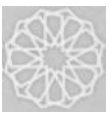
علاوه بر نظریه قدرت‌های شیطانی، بسیاری از خداپاوران سنتی، شرور طبیعی را به قواعد و نظم ذاتی در جهان مادی نسبت می‌دهند و آن را حاصل نظم ذاتی در جهان طبیعی می‌دانند. امکان وقوع شرور طبیعی، بخشی از قوانین طبیعی است که بر جهان حاکم است و آنها اجزاء و مؤلفه‌های ضروری متعلق به جهانی‌اند که توسط این قوانین اداره می‌شوند (Reichenbach, 2008: 122 (Hasker, 1982: 87).

مدعی است که درستی نظریه قدرت‌های شیطانی برای موفقیت تبیین خداپاوری سنتی در حل مسأله شر، ضروری نیست. بدین معنا که خداپاوران سنتی، ضرورتی ندارد که توجیه رضایت‌بخشی بر این باور که چرا شرور طبیعی رخ می‌دهد، داشته باشند. همه آنچه که آنها لازم است ارائه دهند، صرفاً تبیین محکمی در مورد چرایی وقوع شرور طبیعی است. به این ترتیب، فیلسوفی مانند پلانتینگا که معتقد به اراده آزاد است، بر این باور است که واقعیت شرور طبیعی، تناقضی با تصور سنتی از خداوند ندارد.

گریفین، تبیین فوق را غیرقابل قبول می‌داند. او بر این باور است که این توجیه، برای کسانی که نظریه پلانتینگا را قبول ندارند، قانع‌کننده نیست و نامعقول است (Griffin, 1991: 21). به نظر گریفین، بسیاری از مردم نظریه شیطانی را حقیقتاً خیالی می‌دانند. او این راه‌حل که چنین شروری توسط یک فرشته هبوط کرده به وجود آمده‌اند را غیرقابل اثبات می‌داند و چنین تلاشی را حاصل نوعی زودپاوری و ساده‌لوحی تلقی می‌کند.

۲. امر شیطانی از دیدگاه گریفین

همان‌طور که گذشت، بعضی از خداپاوران سنتی، شیطان را نوعی موجود واقعی می‌دانند. مثلاً توماس اکویناس می‌گوید: او به مردم آسیب می‌رساند و آنها را در دام گناه می‌اندازد (Aquinas, 1989: 114) و شیطان را مسؤول تخریب از جمله بلایای طبیعی می‌دانند. اما به نظر گریفین، شیطان نوعی خلاقیت است که با خلاقیت خدا، مخالفت می‌ورزد؛ به‌گونه‌ای که از اهداف خلاق خداوند جدا می‌شود و به‌شدت مخرب است و باعث تنفر و بی‌تفاوتی بر موجوداتی که قدرت بر آنها اعمال می‌کند می‌شود و فاقد عشق پاسخ‌گویانه است (Griffin 1991: 32) و هدف او، خیر و صلاح موجوداتی که بر آنها تأثیر می‌گذارد نیست و اهداف خداوند را در جهان آفرینش تهدید می‌کند (Griffin, 2017: 140). به عقیده گریفین، خلاقیت، برای جهان ذاتی است نه حاصل افاضه خداوند و آن قدرتی است که توسط آن موجودات از یک‌سو تا حدودی خودشان را تعیین

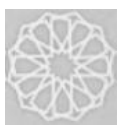
که البته از جهات دیگر موجه است، قابل انکار نیست. آنچه که قابل انکار است، این است که کسی این ادعا را در چارچوب و بافتار خداواری سنتی با اعتقادش به قدرت مطلق خداوند که بر طبق آن، تنها ضرورت‌های مطلق که فعالیت خلاق خداوند باید با آنها منطبق باشد، اصول منطقی است، بپذیرد (Griffin, 1991: 92). همان‌طور که گریفین معتقد است، این ارتباط ذاتی بین نظم طبیعی و امکان شرور طبیعی، برای دیدگاه خود در تبیین شرور طبیعی ضروری است. اما او مدعی است که در خداواری سنتی این مسأله تفاوت دارد، زیرا بر اساس آن آموزه، خداوند دارای قدرت یک‌جانبه انحصاری است که امکان هرگونه ضرورت متافیزیکی را از همه موجودات نفی می‌کند. بنابراین، به‌عنوان مثال، این‌که آب تشنگی را رفع کند اما انسان را غرق نکند، مستلزم هیچ ضرورت منطقی نیست و خداوند می‌تواند جهانی را ایجاد کند که در آن، آب فاقد شرور و رنج ناشی از غرق‌شدگی باشد (Griffin, 1991: 92).

۴. علت تجویز شرور طبیعی توسط خداوند

چرا خدای خداواری سنتی، شرور طبیعی را تجویز می‌کند. گریفین ممانعت از شرور طبیعی را ضروری می‌داند. در مقابل، خداواری سنتی، پاسخ می‌دهند که خداوند به این دلیل شرور طبیعی را تجویز می‌کند که امکان آنها، مؤلفه ضروری برای خیر بزرگ‌تر کل است که او متعهد به دستیابی به آن است. هدف خداوند ایجاد جهانی است که در آن موجودات به بلوغ و بالیدگی اخلاقی و معنوی نائل شوند. خداوند شرور طبیعی را به این دلیل مجاز می‌شمارد که آنها یا حداقل امکان آنها، در رشد حداکثر کمال اخلاقی و معنوی برای انسان‌ها تأثیر دارند. مسلماً اگر برای خداوند، دستیابی به بهترین روش ممکن برای بهترین جهان ممکن، بدون نیاز به شرور طبیعی امکان‌پذیر بود، این سیر را عملی می‌کرد. اما خداواری سنتی بر این باورند که جهانی که در آن چنین شروری رخ می‌دهد مانند جهان موجود، ممکن است بهترین روش ممکن برای دستیابی به حداکثر کمال اخلاقی و معنوی باشد.

ما رویدادی را شر طبیعی تلقی می‌کنیم که تا حدی منجر به پیامدهای منفی یا رنج برای موجوداتی مانند انسان‌ها می‌شود. طوفانی که با سرعت ۱۵۰ مایل در ساعت می‌وزد اگر موجودات ذی‌شعور از آن رنج نبرند، شر نیست. در صورتی شر تلقی می‌شود که تأثیر منفی در زندگی داشته باشد. بسیاری از خداواریان سنتی بر این باورند که بسیاری از آنچه معمولاً شر طبیعی نامیده می‌شود، ناشی از این واقعیت است که در جهان طبیعی زندگی می‌کنیم که قواعد خاصی بر آن حاکم است. برخی از شرور طبیعی، فراورده ضروری زندگی در عالم زمانی مکانی است. هنگامی که دو یا چند موجود مادی در یک نقطه و در یک زمان با هم برخورد می‌کنند، تعارض و ناسازگاری پیش می‌آید. سایر شرور طبیعی، نتیجه فرآیندهای طبیعی‌اند که طبیعت را متعادل نگه می‌دارند. به‌عنوان مثال، خورشید، زمین را گرم و زندگی و رشد را تولید می‌کند. اما اشیاء دیگری که بیش از حد در معرض آن قرار دارند را می‌سوزاند. همان‌طور که هاسکر خاطرنشان می‌سازد بسیاری از انواع شرور که توسط طوفان‌ها، سونامی‌ها، گردبادها یا فوران آتشفشان‌ها به وجود می‌آید، نتیجه این واقعیت است که بسیاری از فضاهای داخلی زمین در حال ذوب یا نیمه ذوب هستند. پوسته زمین که ما بر روی آن قرار داریم صرفاً یک پوسته بر بالای زیرزمین است و موجودیت زمین به‌عنوان مکانی برای زندگی، به‌طور زیادی به همین واقعیات بستگی دارد (Hasker, 2008: 129). بر این اساس، خداواری سنتی، مانند دیوید و راندال بازیگر به این نتیجه رسیده‌اند که اگر نظم طبیعی که زندگی را منطقی‌مکن می‌سازد، دلالت بر وجود شر می‌کند، نمی‌توان خداوند را به خاطر وجود این شر سرزنش و مقصر دانست (See: David and Randall, 1981: 11-24).

گریفین از ارتباط ضروری بین نظم طبیعی و امکان شرور طبیعی، به‌عنوان فراورده آن آگاه است. او می‌گوید: امکان وجود شرور طبیعی ناخواسته و اجتناب‌ناپذیر به‌عنوان محصول جانبی نظم طبیعی

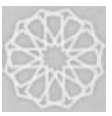
همان‌طور که بیان شد، گریفین، ضرورت ارتباط بین نظم طبیعی و امکان شرور طبیعی را به‌عنوان فرآورده آن می‌پذیرد و ارتباط ذاتی بین این دو برای او در توجیه شرور ضروری است. او می‌گوید: خداوند، از لحاظ متافیزیکی نمی‌تواند به‌طور یک‌جانبه فعالیت‌های موجودات واقعی را تعیین ببخشد. اما به نظر او، در نظریه خداآوری سنتی نباید این‌گونه باشد زیرا خدای آنها دارای قدرت یک‌جانبه منحصربه‌فردی است که مانع امکان هرگونه ضرورت متافیزیکی در هر یک از موجودات می‌شود. به‌نظر گریفین اعتقاد خدااوران سنتی مبنی بر این‌که خدا نمی‌تواند در جهت ممانعت از شرور طبیعی مداخله کند، به دلایل منطقی یا متافیزیکی نیست، بلکه به دلایل اخلاقی یا الهیاتی است (Griffin, 1991: 92). یعنی مختارانه و بنا بر خواست خود، دخالت نمی‌کند و اخلاقاً این اقدام را جایز نمی‌شمارد. در نتیجه از قدرت مطلق خود چشم‌پوشی می‌کند.

۵. علت عدم‌مداخله خداوند

گریفین بر این باور است که انسان‌های عادی، مشکل دیدگاه خداآوری سنتی را در تبیین شرور طبیعی، عدم‌مداخله خداوند می‌دانند. به این معنا که حتی اگر خداوند خودخواسته از قدرتش صرف‌نظر کند، باید در هر زمانی و در یک آن بتواند مسیر جهان را از جمله خصوصیات زمانی، مکانی، اشیاء طبیعی مانند رشد سلول‌ها، اعضای بدن انسان، ابرهای باران‌زا و گسل‌های زلزله، تغییر دهد. در واقع خداوند می‌تواند در جهت جلوگیری از رنج‌های بزرگ مداخله کند. به‌نظر گریفین، وجود خدایی که قدرت برای جلوگیری از موارد فوق را دارد، اما به‌صورت بیهوده منتظر می‌ماند، از لحاظ اخلاقی سؤال‌برانگیز است. اکثر مردم از یک انسان قدرتمند که قدرت یک‌جانبه برای ممانعت از چنین مواردی را دارد، اما از این کار سر باز زند، شوکه می‌شوند. شرور فوق، هرگز آزادی انسان را نقض نمی‌کند یا حتی لحظه‌ای در قوانین طبیعت وقفه ایجاد نمی‌کند. گریفین بر این باور است که دیدگاه

استدلال خدااوران سنتی مبنی بر این‌که شرور طبیعی باعث رشد حداکثری اخلاق و معنویت می‌شوند، این است که آنها شرط ضروری برای چنین رشد و مطلوبیتی هستند. مشاهده ما حاکی از این است که بعضی از انواع ارزش‌های برتر، بدون وجود (حضور) شر، حاصل نمی‌شود. بدون رنج ماندگار، امکان این‌که کسی بتواند به فضیلت صبر دست پیدا کند، فراهم نیست. فضیلت همدردی، بدون رنج و درماندگی حاصل نمی‌شود و بدون ترس و استقامت، شجاعت قابل‌دستیابی نیست. خلاصه، بدون تجربه شر درجه اول (در نگاه نخست) مانند شرور طبیعی، فرد ممکن نیست بتواند به بعضی از فضایل درجه دوم دست پیدا کند.

به‌نظر می‌رسد بعضی از درجات عالی فضیلت، بدون حضور بعضی از شرور به دست نمی‌آید. به‌عنوان مثال، درجه عالی قدردانی، غالباً بعد از تجربه درد زیاد حاصل می‌شود. ارزشمندی شخصیت، اغلب بعد از تحمل و تجربه بدترین بدبختی و بیچارگی حاصل می‌شود. خدااوران سنتی به دیدگاه سه مرحله‌ای که توسط اف. آر. تننت در کتاب الهیات فلسفی بیان شده است، استناد می‌کنند. (۱) این‌که بر این جهان قوانین طبیعی حاکم است، خیر است زیرا صرفاً در چنین جهانی امکان رشد عامل‌های اخلاقی ممکن است. (۲) امکان شرور طبیعی توسط قوانین طبیعی حاکم بر جهان، که خداوند تصمیم به انجام آن گرفته است، ضروری است. (۳) هر نظام دیگری از قوانین طبیعی، بدون شک، مستلزم امکان شرور طبیعی برابر یا بدتر است (Reichenbach, 1982: 101-102) (Griffin, 1991: 90). همچنین هاسکر استدلال می‌کند که خداوند می‌خواهد جهان طبیعی پیچیده، چند سطحی و در حال پیشرفت را به وجود آورد که حداقل بعضی از موجودات در آن رشد کنند و در نتیجه، قدرت و قابلیت ذاتشان را اعمال کنند (See: Hasker, 2008: 122-7). به همین دلیل، جهانی که قوانین طبیعی بر آن حاکم است، ضروری است و امکان وقوع شرور طبیعی در چنین جهانی اجتناب‌ناپذیر است.

خداوند حکیم می‌تواند، شرایطی را ایجاد کند که میان جهان هولناک موجود و جهانی که در آن صفات اخلاقی برای انسان‌ها امکان رشد ندارند، تعادل ایجاد کند (Griffin, 2004: 189). یعنی در زندگی انسانی، نه شرور ترسناکی که درد و رنج بی‌وجه و گزافی بر آنها متحمل کند وجود داشته باشد و نه اینکه زندگی آنها آن قدر راکد و فارغ از رنج باشد که به نازپروری گرفتار شوند و فضایل اخلاقی در آن جوانه نزنند.

خاص باشیم (Hasker a, 2000: 202).

گریفین تا آنجا پیش می‌رود که حتی اگر خداپاوران سنتی به حکمت نامتناهی خداوند استناد کنند، وجود چنین خدای متصور، دوری و مصادره به مطلوب است. زیرا تمام پرسش موردبحث این است که آیا خدایی که در خیر و حکمت نامتناهی است و از لحاظ متافیزیکی در قدرت نامحدود است، وجود دارد؟ هم‌چنین گریفین بر این باور است که در بسیاری از موارد زبان حال بسیاری از انسان‌ها این است که خدا باید در این امور مداخله می‌کرد و او باید این کار را انجام دهد. به‌نظر گریفین، پاسخ خداپاوران سنتی، خشم افراد حساس و رنجور را که از نگرش سنتی درباره قدرت مطلق خداوند اشباع شده‌اند را فرو نمی‌نشانند (Griffin, 1991: 81).

۷. پاسخ گریفین به مسأله شرور طبیعی

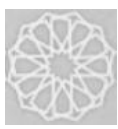
همان‌طور که گذشت، موارد عظیم و غیرعقلانی از رنج‌ها توسط زلزله، سیل، خشکسالی، قحطی و سلول‌های سرطانی ایجاد می‌شود. این قسم از شر که عوامل غیربشری باعث آن می‌شود، در میان فلاسفه دین بسیار بحث‌انگیز و حل آن دشوار بوده است. همان‌طور که ذکر شد، گریفین دیدگاه خداپاوران سنتی را در این باره نقد و به چالش می‌کشد و به‌نوعی غیرقابل‌دفاع می‌داند. سؤال این است که چرا شروری توسط طبیعت مادون انسانی به وجود آمده‌اند که جهان را بدتر از آنچه که می‌تواند باشد، می‌سازند. طبق دیدگاه گریفین، همه موجودات بزرگ و کوچک، قدرتی دارند که به‌واسطه آن از اراده و قدرت خداوند به نفع خودشان عدول و

خداپاوری سنتی دقیقاً این‌گونه است. آنها معتقدند که خداوند این نوع قدرت را دارد اما بنا به دلایلی از به‌کارگیری آن قدرت امتناع می‌ورزد. مسلماً تفاوت فاحشی بین مرد قدرتمند و خدای موردنظر خداپاوران سنتی وجود دارد، اما این تفاوت خداوند را بیشتر متهم و ناکارآمدی او را زیاد می‌کند، زیرا انسان قدرتمند فاقد علم یا قدرت مطلق است که خدای مورد باور آنها دارد. می‌توان انسان متصور را به خاطر عدم دخالتش تا حدودی تبرئه کرد. گریفین به این نتیجه می‌رسد که حتی بعد از بازگو کردن تمام دلایل خیر بودن این امتناع از جانب خداوند، هنگامی که ما با موارد ملموس شرور هولناک و بی‌وجه مواجه می‌شویم، کنار آمدن با آن دشوار می‌شود؛ در این موارد خداوند باید کاری انجام دهد (Griffin, 1991: 20). یعنی در جهت عدم تحقق آنها مداخله کند. گریفین مدعی است مسأله عدم دخالت خداوند، میلیون‌ها نفر را به پرسش و شک درباره وجود خداوند یا حداقل خیرخواهی او کشانده است (Griffin, 2001: 222).

۶. ضرورت معیاری برای مداخله خداوند

در پاسخ به ادعای مداخله مکرر از جانب خداپاوران سنتی، گریفین ادعا می‌کند که خداوند نباید هر لحظه و همواره، بلکه صرفاً در بعضی از موارد آشکار که فهم عرفی آن را شر بی‌وجه تشخیص می‌دهد، مداخله کند. او بر این باور است که اکثر افرادی که به الحاد و خداپاوری گرایش پیدا می‌کنند، قائل به مداخله مکرر خداوند نیستند، بلکه معتقدند که او باید فقط مانع شرور غیرعادی شود (Griffin, 2002: 220).

گریفین می‌گوید مسأله عادی یا غیرعادی بودن شرور برای خدایی که دارای حکمت مطلق است دشوار نیست. به‌عنوان مثال، والدین را در نظر بگیرید. آنها در حالی که از علم و حکمت کاملی برخوردار نیستند تا حدود زیادی می‌توانند بین حمایت زیاد از فرزندان که منجر به نازپروری می‌شود و این‌که آنها در معرض خطرات هولناک قرار بگیرند، تعادل برقرار کنند. گریفین می‌گوید مسلماً

وجود دارد که توافق درباره آنها حاصل شده است. به نظر گریفین مردم عادی، نظریه شیطانی را خیالی و نامعقول می‌دانند، اما باید توجه داشت کسانی که تفکر عمیقی دارند، نظریه فوق را نامعقول نمی‌دانند. علاوه بر این، گریفین نیز بعضی از شرور را به امر شیطانی نسبت می‌دهد. شاید دیدگاه او در این باره، از دیدگاه خداپاواران سنتی نامعقول‌تر باشد. نکته دوم این‌که ما باید معقولیت دیدگاه پلانتینگا را با توجه به نظریه خداپاوری سنتی که او آن را پذیرفته است، لحاظ کنیم که به نظر می‌رسد مشکلی در پذیرش نظریه فرشته هبوط کرده به‌عنوان یک تبیین ممکن وجود ندارد. در واقع بر اساس نظریه پلانتینگا که فرشتگان یا شیاطین را مسلم فرض می‌کند، باور به این‌که شرور طبیعی توسط آنها ایجاد شده‌اند، معقول به نظر می‌رسد.

البته دیدگاه پلانتینگا نیز قابل نقد است زیرا صرف این‌که دلیلی بر عدم دخالت فرشته‌های هبوط کرده یا شیطان وجود ندارد یا صرف این‌که دلیلی بر رد نظریه او نیست، باعث اعتبار یک نظریه نمی‌شود.

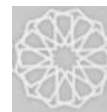
۲. گریفین مدعی بود که خدای قادر مطلق سنتی می‌تواند قواعد جهان را به‌گونه‌ای تنظیم کند که در آن شرور طبیعی وجود نداشته باشد. اما دو نکته در پاسخ به ادعای گریفین می‌توان گفت: اولاً ما فهم بسیار اندکی از ماهیت این جهان داریم. چه بسا، ماهیت آن با جهان فعلی متفاوت باشد. در یک جهان مادی، یک تغییر کوچک ناشی از دگرگونی ممکن است منجر به یک تغییر بزرگ شود. به‌عنوان مثال، یک ویروس می‌تواند کل بدن و جامعه را تحت تأثیر قرار دهد یا یک عنصر کوچک یا فقدان آن می‌تواند باعث تغییرات غیرقابل‌تصور شود. جهانی که در آن، آب رفع تشنگی کند اما غرق نسازد یا خورشیدی که گرم سازد اما اشیاء دیگر را نسوزاند، از لحاظ منطقی غیرممکن نیست. چنین جهانی با این مؤلفه‌ها، به‌آسانی قابل‌تصور است. اما آیا واقعاً قابل حصول است یا این‌که حتی مطلوب است. چون ما دانش بسیار کمی درباره تمام قلمروهایی که

سرپیچی می‌کنند. به نظر می‌رسد هرگز زمانی وجود نداشته است که در آن ما بتوانیم ادعا کنیم که جهان ضرورتاً به معنای محقق شدن بهترین امکان‌هایی که در معرض آن بوده‌اند، کامل بوده است. فرض کنید که ما نمی‌توانیم فعالیت‌ها و واقعیت‌های بسیار سطح پایین که به‌طور زیادی از اهداف خداوند منحرف می‌شوند را تصور کنیم. اما وقوع انحرافات بسیار جزئی طی میلیاردها سال در هر لحظه، می‌تواند به پیدایش جهانی منجر شود که تفاوت بسیار زیادی با وضعیت و شرایطی که اهداف خداوند را در تمام مدت محقق ساخته است، دارد (Griffin, 1981: 111).

بنابراین فعالیت خداوند همواره همراه با مواد و عناصری است که ضرورتاً به حالت و وضعیت واحدی نبودند و آنها قدرت ذاتی برای سرپیچی از اهداف خداوند دارند و به‌طور مداوم بر موجودات بعدی (لاحق) تأثیر می‌گذارند. بر این اساس، به نظر می‌رسد دلیلی برای این استنباط که سرطان، زلزله، سیل و... به این علت وجود دارند که خداوند خواسته که جهان حاوی آنها باشد، وجود ندارد (Ibid, 112-113). در واقع خداوند به‌طور خودخواسته به شرور قدرت اعطا نکرده است. بلکه آنها دارای قدرت ذاتی و انفکاک‌ناپذیر هستند.

بخش دوم: نقد و بررسی دیدگاه گریفین

۱. گریفین دیدگاه پلانتینگا را درباره اینکه منشأ شرور طبیعی هبوط فرشتگان است را نامعقول تلقی کرد. اما سؤالی که ممکن است به ذهن خطور کند، این است که؛ معقولیت به چه معنا است؟ آنچه که برای فردی معقول به نظر می‌رسد، ممکن است برای دیگری نامعقول به نظر رسد. در واقع، دو نکته در پاسخ به گریفین می‌توان گفت؛ اولاً، آیا معقولیت امری کمی است؟ اگر نظریه‌ای برای افراد زیادی معقول به نظر رسد، بسیار مطلوب است. اما چنین میزان زیادی از معقولیت، به‌دشواری حاصل می‌شود. در واقع، موضوعات فلسفی بسیار کمی

آفریدن جهانی که بهتر از آن امکان‌پذیر نباشد را محقق سازد و آن را با بهترین وسیله ممکن بیافریند. بسیاری از خداپاوران سنتی، بر این باورند که این نوع جهان که شبیه به این جهان موجود است، بهترین وسیله ممکن است. در واقع، ضرورت منطقی و متافیزیکی حکم می‌کند که خداوند باید این نوع جهان را بیافریند و این ضرورت‌ها متعلق به ماهیت و ذات خداوند است. به نظر می‌رسد به این لحاظ، همه ضرورت‌های اخلاقی، الهیاتی و متافیزیکی هنگامی که پای آفرینش خداوند در میان باشد، از هم جدایی‌ناپذیر و درهم‌تنیده هستند.

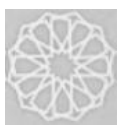
۳. گریفین معتقد بود ضرورت متافیزیکی از ناحیه خدای مورد تصور خداپاوران سنتی در تجویز شرور وجود ندارد. اما خداپاوران سنتی، ضرورتی ندارد با دیدگاه گریفین درباره عدم وجود ضرورت متافیزیکی در ممانعت خداوند از شرور طبیعی موافق باشند. خداوند مطابق با ذاتش عمل می‌کند، چون ذات او متضمن کمال اخلاقی است، در صورتی که تصمیم به انجام کار اخلاقی داشته باشد، باید آن را به بهترین نحو انجام دهد و این واقعیت که خداوند باید بهترین کار اخلاقی‌اش را انجام دهد، یک ضرورت متافیزیکی است. اگر این جهان، آن‌طور که خداپاوران سنتی مدعی هستند، بهترین روش ممکن برای بهترین جهان ممکن است که خداوند می‌تواند بیافریند. منطقی و متافیزیکی نهفته در ذات خداوند، مستلزم این است که او باید این جهان را ایجاد کند و مؤلفه‌هایی را که در دستیابی به بهترین جهان ممکن مفید است را تجویز کند. علاوه بر این، ممکن است خداوند برای تجویز وقوع شرور طبیعی، دلیل موجهی داشته باشد.

۴. درباره اتهام گریفین در عدم مداخله خداوند در ممانعت از شرور طبیعی، هاسکر می‌گوید که مداخله مکرر و مداوم بسیاری از اهدافی را که جهان در ابتدا به خاطر آن ایجاد شده است را منتفی می‌سازد. او بر این نکته دلایل متعددی را بیان می‌کند؛ اولاً، اگر بخشی از هدف خداوند در آفریدن این جهان، ایجاد نظم طبیعی غنی، پیچیده و

چنین جهانی دربردارنده آن است یا این‌که چه موادی برای تشکیل آن لازم است، داریم. آبی که رفع تشنگی می‌کند اما غرق نمی‌سازد ممکن است فواید خاصی داشته باشد. اما واقعاً ما هیچ‌گونه اطلاعی درباره این‌که شاید چنین عنصری آسیب‌های دیگری در حوزه‌های دیگر ایجاد کند نداریم.

ثانیاً، توافق خداپاوران سنتی، با دیدگاه گریفین مبنی بر فقدان ضرورت منطقی که خدا به واسطه آن دست‌اندرکار آفریدن جهان باشد، ضرورت ندارد. مسلماً، ممکن است ضرورت ذاتی به لحاظ عناصر خاصی که آفریده است (آب، تشنگی، گرما و...) وجود نداشته باشد. اما قائل شدن به این نکته معقول است که ضرورتی از ناحیه خداوند وجود دارد مبنی بر این‌که او خواستار آفرینش جهانی است که توسط ضرورت‌های خاص آن جهان، محصور شده است. به عبارت دیگر، با توجه به این‌که هدف خداوند، ایجاد بهترین جهان ممکن است، استفاده او از بهترین ابزار ممکن ضروری است. در غیر این صورت، او بهترین کار را انجام نداده و این امر با ذات کامل او ناسازگار است و بهترین وسیله برای بهترین جهان، ممکن است جهانی باشد که بسیار شبیه به این جهان واقعی است. بنابراین، جهان مخلوق خداوند دارای ضرورتی است که او ملزم به آن است.

گریفین بر این باور است که این ضرورت، متافیزیکی نیست، بلکه یک ضرورت اخلاقی یا الهیاتی است (Griffin, 1991: 91). خداوند این جهان را با این خصوصیات خاص به دلایل اخلاقی و الهیاتی آفریده است. یعنی خداوند خود خواسته و از روی اراده آن را این‌گونه آفریده است. در پاسخ به گریفین می‌توان گفت که به نظر می‌رسد ضرورت متافیزیکی و اخلاقی یا الهیاتی، حداقل درباره خداوند با هم مرتبط هستند. همان‌طور که گویا گریفین ضرورت اخلاقی و الهیاتی را بی‌اهمیت تلقی نکرده است، زیرا ضرورت متافیزیکی که مربوط به خدا و صفات اوست، مستلزم این است که او آنچه را که به لحاظ خیر، حکمت و قدرت بهترین است، انجام دهد. بنابراین خداوند باید آنچه را که بهتر است از جمله

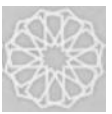
حد به نحو مؤثر و سودمندی مداخله کرده است (Basinger, 1988: 63). ممکن است خداوند در جهت جلوگیری از شرور به بهترین نحو دخالت کرده است، به طوری که هرگونه دخالت بیشتر در جهان، فایده‌ای برای خیر کل نداشته باشد. شاهد بر این امر آن است که طبق نظریه متافیزیکی خداپاورانه سنتی، اولاً خداوند دارای حکمت، خیر و قدرت کامل است، صفتی که هم گریفین (Griffin, 1991: 11-12) و هم خداپوران سنتی را می‌پذیرند. ثانیاً، حدس و گمانه‌زنی‌های ما درباره این‌که خداوند در این یا آن موقعیت و شرایط دخالت کند، بر اساس محدودیت‌ها و چشم‌اندازهای زمانی و مکانی و نه از منظر خداوند است. به این لحاظ، خداپوران سنتی مانند هاسکر، خاطرنشان می‌کند که ما با خدای دارای حکمت نامتناهی مواجه هستیم و باید آماده پذیرش حکمت او راجع به موقعیت‌های مناسب در جهت مداخله

به نظر می‌رسد اگر گریفین بخواهد اثبات کند که دیدگاه خداپوران سنتی درباره عدم مداخله خداوند مشکل‌آفرین است، صرف این ادعا که بسیاری از افراد عدم مداخله خداوند را در ممانعت از شرور هولناک غیرقابل قبول می‌دانند کافی نیست. شاید، توسل به بسیاری از اعتراضات برای کسانی که رنج می‌برند یا افرادی که از مشاهده رنج وحشت‌زده می‌شوند، تحت قوای عاطفی باشد و می‌توان گفت که این نظر مردم که خداوند باید مداخله کند با اینکه دلایل موجهی وجود دارد که خداوند باید مداخله کند برابر نیست. بعضی از افراد مصرانه بر بعضی از شرور تمرکز می‌کنند و با خشم و عصبانیت اصرار می‌ورزند که اگر خدا مانع این امر نشود، خیرخواه نیست یا حتی وجود ندارد. به نظر هاسکر، ادعای گریفین به این گرایش نزدیک است که شر یک مسأله مهم برای خداپوران است که صرفاً بر اساس واکنش‌های روان‌شناختی افراد مختلف بدون توجه به این‌که آیا مبنای عقلانی اساسی برای چنین واکنشی وجود دارد یا نه طرح شده است (Hasker 2000:230).

به هم پیوسته باشد، اگر آن نظم به منظور عملکرد درست، به دخالت مکرر نیاز داشته باشد، آن هدف نقض می‌شود. ثانیاً، بعضی از بلاهای طبیعی که به نظر انسان‌ها، خداوند باید مانع آنها شود، به وضوح برای عملکرد سیستم به عنوان یک کل، ضروری هستند. به عنوان مثال، اکوسیستمی که گریفین و تکامل‌گرایان به نحو مؤکدی درباره آن به بحث می‌پردازند، به طوفان‌های شدید و بادهای موسمی وابسته است که باعث ویرانی شده و بارانی را به وجود می‌آورند که بسیار مورد نیاز است. ثالثاً، اگر خداوند مکرراً به منظور جلوگیری از وقوع شر مداخله کند، انگیزه بسیار کمی در جهت تشکیل جوامع انسانی مؤثر وجود خواهد داشت که بخش عمده‌ای از کارکرد آن، ترغیب رفتار خوب و جلوگیری از شر است (Hasker, 2000a: 203).

۵. گریفین وجود معیار را برای مداخله خداوند ضروری می‌داند. به نظر می‌رسد گریفین معیار و ملاکی که برای مداخله یا عدم مداخله خداوند در نظر می‌گیرد، پیامد عادی یا غیرعادی داشتن است. اما آیا همان‌طور که گریفین عقیده دارد، تعیین عادی یا غیرعادی بودن شرور آسان است؟

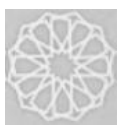
آیا نمی‌شود قائل شد که شاید تاکنون خداوند تعادل مناسب را برقرار ساخته است ولی ما انسان‌ها به آن علم نداریم. بنابراین، نباید خداوند را به علت ناتوانی در مداخله در مواردی که فراتر از محدودیت‌های ماست، نقد و متهم کرد. استدلال گریفین این است که افرادی که به خاطر شرور هولناک، ملحد می‌شوند، بر این باورند که بعضی از شرور، شرور غیرعادی هستند که فراتر از محدودیت‌های ما است و خداوند باید مداخله کند. اما همان‌طور که گریفین نیز قائل است، خدای حکیم مطلق که علم به تعادل مطلوب بین تجربه شر و رشد منش معنوی و اخلاقی دارد، بسیار محتمل است که قبلاً مداخله کرده باشد و مانع شر و رنج در جهت بیشترین خیر ممکن شده است. دیوید بازیجر بر این باور است که به هیچ‌وجه نمی‌توان فهمید که پیش از این [زمان] خداوند تا چه

چنان که گذشت، گریفین برای این که به طور جدی دیدگاه خداپاواران سنتی را به چالش بکشاند، باید نشان دهد که موارد مسلم و واضحی وجود دارد که در آن [موارد] مداخله خداوند ضروری است و خداوند در انجام این امر ناکام بوده است. به این منظور، به ملاکی نیاز است که بتوان انواع شروری را که خدا باید ممانعت می‌کرد اما از این کار سر باز زده است را مشخص کرد. همان‌طور که هاسکر می‌گوید: ما باید قادر به شناسایی اقسام و مواردی شویم که در آن خداوند باید اخلاقاً مداخله کند اما مداخله نکرده است (Hasker, 2000: 202,204). بدون شناخت این موارد، تعیین این که کدام حالت خداوند باید مداخله کند دشوار است.

گریفین مخالف پاسخ هاسکر است. او ایجاد موقعیت‌های مسلم یا تعیین معیار برای آنها به منظور مداخله خدا را ضروری نمی‌داند. او اظهار می‌کند که وضوح يك امر مبهم است. به عبارت دیگر او فهم موارد مسلم را به عقل سلیم ارجاع می‌دهد و نیازی به مذاقه فلسفی درباره معنای وضوح نمی‌بیند. گریفین بر این عقیده است که خدای متصور خداپاواران سنتی به این دلیل که مانع وقوع آنچه که به نظر مردم تراژدی است نمی‌شود، مشکل‌آفرین و متنازع‌فیه است (Griffin, 2002: 219). به نمونه‌هایی از این موارد می‌توان اشاره کرد؛ بلایای طبیعی در مقیاس بزرگ، موقعیت‌ها و اوضاعی که به علت فقر شدید میلیون‌ها کودک از قحطی و گرسنگی می‌میرند یا به علت تغذیه ناکافی از رشد باز می‌مانند. (Griffin, 2002: 221). با توجه به چنین مواردی، گریفین قائل است که به نظر می‌رسد انسان‌های فکور به این نتیجه رسیده‌اند که خدای متصف به قدرت مطلق سنتی می‌تواند این جهان را حتی برای هدف پرورش روح، با جلوگیری از طیف وسیعی از شرور که در طول تاریخ بشریت، زندگی میلیاردها نفر را نابود یا کوتاه ساخته است، به مراتب بهتر سازد (Ibid: 221). به نظر گریفین، برای به چالش کشاندن دیدگاه خداپاواران سنتی درباره عدم مداخله خداوند، نیازی به تعیین وجود

اگر دیدگاه گریفین در تبیین مسأله شر طبیعی، به گذر روانی تحویل شود، مستلزم بررسی مسائل ذیل است. اولاً خیلی از آنچه که به حالات روان‌شناختی فرد مربوط می‌شود، ممکن است با واقعیت مرتبط نباشد. انسان‌ها غالباً توسط تمایلاتشان حتی تا حد خودفریبی مخصوصاً این که به اعتقاد یا عدم اعتقاد به خدا مربوط باشد، متقاعد می‌شوند. ثانیاً، انسان‌های متفکر زیادی وجود دارند که توسط دیدگاه خداپاوری سنتی قانع می‌شوند. به نظر می‌رسد توسل به گذر روانی به عنوان مبنایی برای معقولیت تبیین مسأله شر، دشوار است و حتی مفید نیست. گریفین در پاسخ به اتهام تحویل دیدگاهش به گذر روانی، معتقد است که تبیین مسأله شر، بازی نیست که توسط فلاسفه دین اجرا شود که در آن فرد صرفاً با نشان دادن عدم اثبات قاطع و موشکافانه عقیده به خدای تصور شده، برنده شود. پرسش این است که آیا عقیده به خدا برای تبیین شرور جهان، مناسب است. یعنی از لحاظ روان‌شناختی برای مردم قانع‌کننده است (Griffin, 1991: 89). به نظر می‌رسد گریفین از توسل و رجوعش به مسأله روان‌شناختی شر، دفاع می‌کند. اما بازیگر خاطر نشان می‌سازد که گریفین باید اثبات کند جهانی که خداوند در آن مداخله می‌کند نسبت به جهان موجود، دارای خیر حقیقی بیشتری است (Basinger, 1988: 63). به نظر می‌رسد اثبات چنین استدلالی دشوار است و گریفین چنین کاری را انجام نداده است. اما گریفین با ادعا و استدلال بازیگر مخالف است. او اعتراض خود را این‌گونه بیان می‌کند که برای تحقق این التزام، فرد باید خدا باشد و این استدلال آفاقی (عینی) به ظاهر قوی را رد می‌کند. گریفین ادعا می‌کند: مسأله این نیست که کسی بتواند نادرستی دیدگاه خداپاواران سنتی را اثبات کند، بلکه نشان دادن این است که تبیین آنها، ضرورتاً از کفایت کمتری نسبت به دیدگاه و توجیه پویشی برخوردار است (Griffin, 1991:88).

اما از سوی دیگر، او روش جدلی را برای مناظره با خدایاوران سنتی به کار می‌برد، یعنی به آنها متذکر می‌شود که خدای مورد باور شما که دارای صفت قدرت مطلقه است، چرا از قدرت خودش در جهت ممانعت از شرور هولناک و بی‌وجه جهان که هیچ خیری برای بشر ندارد، استفاده نمی‌کند. به نظر می‌رسد گریفین بیشتر به نوعی گذر روانی به مسأله شر توجه دارد، زیرا او تشخیص هولناکی شرور و لزوم مداخله خداوند در ممانعت از وقوع آنها را به فهم عادی بشر و این‌که در روان انسان‌های رنجور چه می‌گذرد، احاله می‌دهد. به عبارت دیگر، او در تبیین شرور، دیدگاه خدایاوران سنتی را که به نوعی چشم بر واقعیت‌ها فرو می‌بندند و به نحو انتزاعی و ذهنی، مسأله شرور طبیعی را حل می‌کنند، نمی‌پسندد. تأکید گریفین در پرداختن به این شرور، تمسک و رجوع به واقعیت‌هایی است که بشریت آنها را به نحو مداوم تجربه می‌کند.

منابع مالی:

این مقاله فاقد هرگونه منابع مالی است.

سهم نویسندگان:

یداله رستمی به عنوان نویسنده مسؤل با همکاری منصور نصیری این مقاله را نوشته اند. نویسنده مسؤل مسؤولیت این مقاله را بر عهده می‌گیرد.

تعارض منافع:

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافی است.

تقدیر و تشکر:

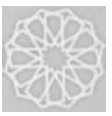
از همه اساتید و دوستانی که در ارتقای سطح کیفی مقاله یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود.

معیاری که بر اساس آن، در آن شرایط خداوند مداخله کند، نیست. آنچه که لازم است فهرستی از شرور فوق است که به نظر مردم، خداوند باید مداخله کند.

۲ ارزیابی و نتیجه‌گیری

آنچه گذشت، چالش و نزاع دیوید گریفین با بعضی از خدایاوران سنتی بود آنها در توجیه شر طبیعی، به نظریه فرشته هبوط کرده یا قوانین ذاتی در جهان مادی متوسل شدند. البته گریفین، دو تبیین مذکور را به نوعی البته با نگرشی متفاوت می‌پذیرفت. اما آنچه که بیشتر محل نزاع و بحث بین گریفین و خدایاوران سنتی بود، اعتقاد خدایاوران سنتی به قدرت مطلق خداوند بود که به نظر گریفین خدای مورد نظر آنها هیچ‌گاه از این قدرت مطلقه خودش استفاده نکرده است.

خدایاوران سنتی مانند بازینجر و هاسکر، در توجیه مسأله شر طبیعی بیشتر به نوعی گذر منطقی توجه داشتند، به این معنا که دغدغه آنها این بود که شرط طبیعی را به گونه‌ای تبیین کنند که قدرت خداوند مورد تردید واقع نشود و سعی می‌کردند درد و رنج ناشی از شرور هولناک را که انسان‌ها متحمل می‌شوند، با قائل شدن به حکمت خداوند و علم مطلق او پاسخ دهند. آنها بر محدودیت علم و نظرگاه انسان، تأکید می‌کردند. گریفین هرچند خود به قدرت خداوند به عنوان تنها قدرت ممکن و مطلق در جهان باور ندارد، زیرا او بر این عقیده است که قدرت در جهان اشتراکی است و همه موجودات جهان در حالی که از آن قدرت بهره‌مند هستند، بلکه بهره آنها از آن ذاتی است و خداوند هم نمی‌تواند آن قدرت را لغو یا نادیده بگیرد.

References

- Aquinas, Thomas St (1989), *Summa Theologiae: Aconcise Translation*, ed and trans. Timothy Mcdermott.
10. Basinger, David and Randall, (1981), *Divine omnipotence: Plantinga vs. Griffin*, process studies 11/1.
- . Basinger, David (1988), *Divine power in process theism. A Philosophical critique*. Albany. State universiry of New York press.
- Griffin, David Ray (1991). *Evil Revisited*, State university of New York press.
- Griffin, David Ray (2017). *Process Theology: on postmodernism. Morality. Pluralism. Eschatology and Dwmonic Evil*. Process century press.
- Griffin, David Ray (2001). *Reenchantment without supernaturalism: A process Philosophy of religion*. Cornell university press.
- Griffin, David Ray (1981). *Creation of chaos and the problem Evil*. In *Encountering Evil: live options in theodicy*. Edited by Stephen Davis. John Knox press.
- Griffin, David Ray (2004). *God, Power and Evil*, Published by Westminster John Knox Press.
- Griffin, David Ray (2002), *Traditional free will theodicy and process theodicy: Hasker claim for parity*. process studies 29/2.
- Hasker, William (2008), *The Triumph of Good over Evil: Theodicy for a world of suffering*. Downer Grove, intervarsity press.
- Hasker, William (2000), *Bitten to death by Ducks: A reply to Griffin*, process studies. 29.2.
- Hasker, William (2000), *The problem of evil in process theism and classical free will theism*. Process studies. 29/2.
- Hick, John. (1966). *Evil and God of love*. New Palgrave Macmillan.
- Plantinga, Alvin (1974), *The Nature of necessity*, oxford: claendon press.
- Reichenbach, Bruce (1982) *Evil and a Good God*. New York: Fordham university Press.
- Whitehead, Alfred North (1926) *Religion in the Making*. New York: Macmillan Company.